

BÖLÜM 4

COVID-19 PANDEMİSİNDE BİRİNCİ BASAMAK SAĞLIK HİZMETLERİNDE BEBEK VE ÇOCUK İZLEMİ

Gizem Deniz BÜYÜKSOY¹

GİRİŞ

COVID-19 pandemisi, 2019 yılı Aralık ayından bu yana önemli sağlık, sosyal ve ekonomik sorunlarla birlikte varlığını sürdürmektedir. Dünya Sağlık Örgütü'ne (DSÖ) göre 2021 yılı sonu itibarıyla dünya genelinde 278 milyonu aşkın vaka ve 5,4 milyondan fazla ölüm meydana gelmiştir (1). Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu'nun (United Nations Children's Fund [UNICEF]) verilerine göre COVID-19 nedeniyle gerçekleşen ölümlerin %0,4'ü çocuk ve adolesan ölümleridir (2). Çocuklarda COVID-19 virüsü nedeniyle hastaneye ve yoğun bakıma yatma ya da ölüm oranının, yetişkinlere göre oldukça düşük olduğu, ancak çocukların pandeminin sosyoekonomik sonuçlarından önemli derecede etkilendiği bildirilmektedir (3).

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu, COVID-19'un, çocuk sağlığını etkileyen, tarihinde rastladığı en büyük kriz olduğunu bildirmiştir. İki yıldan daha kısa bir süre içinde 100 milyondan fazla çocuğun yoksullaştığı, 2019'a göre çocuk yoksulluğunun %10 arttığı; pandemi öncesi duruma dönebilmenin dahi en iyi ihtimalle yedi ile sekiz yılı alabileceği vurgulanmıştır (4).

Bu bölümün amacı, COVID-19 pandemisinin çocuk sağlığına olan mevcut ve olası etkilerini açıklamak ve pandemi gibi olağanüstü durumlarda çocuk sağlığını korumak ve geliştirmek için yürütülmesi gereken çocuk sağlığı hizmetlerini tartışmaktır.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Halk Sağlığı Hemşireliği AD., gizemdenizbulucu@gmail.com

SONUÇ

COVID-19 pandemisi, hem yol açtığı sağlık sorunları hem de yarattığı sosyal ve ekonomik sorunlar nedeniyle çocuk sağlığını olumsuz etkilemiştir. Hem pandeminin sonuçları ile baş edebilmek için hem de gelecekteki pandemilerle mücadele edebilmek için birinci basamak sağlık hizmetlerinin güçlendirilmesi gerekmektedir. Buna göre toplumun tümünü kapsayan, risk gruplarına öncelik veren, tüm sağlık çalışanlarının ve ayrıca sosyal hizmet çalışanlarının birlikte çalıştığı bir ekip ile sunulan, koruyucu sağlık hizmeti odaklı ücretsiz bir birinci basamak sağlık hizmetleri sisteminin oluşturulması önemlidir. Pandeminin bir sosyal kriz olması ve toplumda yoksulluk ve savunmasızlığı artırması nedeniyle sorunların yerel yönetimler ve diğer kurumlarla birlikte ele alınarak sürdürülebilir çözüm önerileri geliştirilmesi de önemli bir girişim olabilir. Pandeminin yarattığı sosyal ve ekonomik sonuçlar değerlendirildiğinde, hem pandemi ile mücadele etmek hem de bundan sonraki krizlere hazırlıklı olabilmek için toplumun daha dayanıklı hale getirilmesi ve halk sağlığı uygulamalarının geliştirilmesinin önemi daha iyi anlaşılmaktadır.

KAYNAKLAR

1. World Health Organization. *WHO Coronavirus (COVID-19) Dashboard*. (31.12.2021 tarihinde <https://covid19.who.int/> adresinden ulaşılmıştır).
2. United Nations International Children's Emergency Fund. *Child mortality and COVID-19*. (25.01.2022 tarihinde <https://data.unicef.org/topic/child-survival/covid-19/> adresinden ulaşılmıştır).
3. United Nations International Children's Emergency Fund. *COVID-19 and children*. (14.09.2021 tarihinde <https://data.unicef.org/covid-19-and-children/> adresinden ulaşılmıştır).
4. United Nations International Children's Emergency Fund. *Preventing a lost decade: Urgent action to reverse the devastating impact of COVID-19 on children and young people 2021*. (26.01.2022 tarihinde <https://www.unicef.org/reports/unicef-75-preventing-a-lost-decade> adresinden ulaşılmıştır).
5. United Nations International Children's Emergency Fund. *Direct and indirect effects of the COVID-19 pandemic and response in South Asia 2021*. (14.09.2021 tarihinde <https://www.unicef.org/rosa/reports/direct-and-indirect-effects-covid-19-pandemic-and-response-south-asia> adresinden ulaşılmıştır).
6. Akseer N, Kandru G, Keats EC, et al. COVID-19 pandemic and mitigation strategies: Implications for maternal and child health and nutrition. *The American Journal of Clinical Nutrition*, 2020;112(2):251-256. <https://doi.org/10.1093/ajcn/nqaa171>
7. McMorro S, Alvarez-Caraveo C, Kenney GM. *Urgent action needed to address children's unmet health care needs during the pandemic*, Urban Institute, 2020. (14.09.2021 tarihinde <https://www.urban.org/sites/default/files/publication/103090/urgent-action-needed-to-meet-childrens-unmet-health-care-needs.pdf> adresinden ulaşılmıştır).

8. Robertson T, Carter ED, Chou VB, et al. Early estimates of the indirect effects of the COVID-19 pandemic on maternal and child mortality in low-income and middle-income countries: a modelling study. *Lancet Global Health*, 2020;8(7):e901–908. [https://doi.org/10.1016/S2214-109X\(20\)30229-1](https://doi.org/10.1016/S2214-109X(20)30229-1)
9. Adams EL, Caccavale LJ, Smith D, et al. Food insecurity, the home food environment, and parent feeding practices in the era of COVID-19. *Obesity*, 2020;28(11):2056-2063. doi:10.1002/oby.22996
10. Gaitan-Rossi P, Vilar-Compte M, Teruel G, et al. Food insecurity measurement and prevalence estimates during the COVID-19 pandemic in a repeated cross-sectional survey in Mexico. *Public Health Nutrition*, 2020;24(3):412-421. doi: 10.1017/S1368980020004000
11. Loopstra R. *Vulnerability to food insecurity since the COVID-19 lockdown, Preliminary report*, 2020. (26.01.2022 tarihinde https://foodfoundation.org.uk/wp-content/uploads/2020/04/Report_COVID19FoodInsecurity-final.pdf adresinden ulaşılmıştır).
12. Shonkoff JP, Boyce WT, McEwen BS. Neuroscience, molecular biology, and the childhood roots of health disparities. *JAMA*, 2009;301(21):2252-2259. doi:10.1001/jama.2009.754
13. United Nations Children's Fund. *Protecting children from violence in the time of COVID-19: Disruptions in prevention and response services*, 2020. (13.09.2021 tarihinde <https://www.unicef.org/reports/protecting-children-from-violence-covid-19-disruptions-in-prevention-and-response-services-2020> adresinden ulaşılmıştır).
14. Yamaoka Y, Isumi A, Doi S, et al. Differential effects of multiple dimensions of poverty on child behavioral problems: Results from the A-CHILD Study. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 2021;18(22):1-12. <https://doi.org/10.3390/ijerph182211821>
15. Organisation for Economic Co-operation and Development. *Combating COVID-19's effect on children 2020*. (14.09.2021 tarihinde www.oecd.org/coronavirus adresinden ulaşılmıştır).
16. United Nations Children's Fund. *COVID-19: A threat to progress against child marriage*, 2021. (13.09.2021 tarihinde <https://data.unicef.org/resources/covid-19-a-threat-to-progress-against-child-marriage/> adresinden ulaşılmıştır).
17. Nour NM. Health consequences of child marriage in Africa. *Emerging Infectious Disease*, 2006;12(11):1644-1649. doi: 10.3201/eid1211.060510
18. Jourdan D, Gary NJ, Barry MN, et al. Supporting every school to become a foundation for healthy lives. *The Lancet*, 2021;5(4):295-303. [https://doi.org/10.1016/S2352-4642\(20\)30316-3](https://doi.org/10.1016/S2352-4642(20)30316-3)
19. United Nations of Educational, Scientific and Cultural Organization. *Web sayfası 2021*. (14.09.2021 tarihinde Available from: <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse#schoolclosures> adresinden ulaşılmıştır).
20. United Nations Children's Fund. *COVID-19: Are children able to continue learning during school closures?* 2021. (14.09.2021 tarihinde <https://www.unicef.org/brazil/media/10006/file/remote-learning-factsheet.pdf> adresinden ulaşılmıştır).
21. United Nations of Educational, Scientific and Cultural Organization. *Half of world's student population not attending school: UNESCO launches global coalition to accelerate deployment of remote learning solutions*. (25.01.2022 tarihinde Available from: <https://en.unesco.org/news/half-worlds-student-population-not-attending-school-unesco-launches-global-coalition-accelerate> adresinden ulaşılmıştır).
22. Save the Children. *Save our education. Protect every child's right to learn in the COVID-19 response and recovery*, 2022. (25.01.2022 tarihinde <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Save%20Our%20Education%20report.pdf> adresinden ulaşılmıştır).
23. Hoozevee J, Pape U. *Data Collection in Fragile States: Innovations from Africa and Beyond*, 2020. (26.01.2022 tarihinde <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/32576> adresinden ulaşılmıştır).
24. United Nations Children's Fund. *Immunization data*. (10.09.2021 tarihinde <https://data.unicef.org/resources/dataset/immunization/#> adresinden ulaşılmıştır).

25. World Health Organization, United Nations Children's Fund. *Immunization coverage: Are we losing ground?* 2020. (14.09.2021 tarihinde <https://weshare.unicef.org/archive/-2AM408PFEL3J.html> adresinden ulaşılmıştır).
26. Türk Tabipleri Birliği. *Yeni koronavirus pandemisi sürecinde Türkiye'de COVID-19 aşılması ve bağışıklama hizmetlerinin durumu.* (14.09.2021 tarihinde https://www.ttb.org.tr/userfiles/files/yeni_koronavirus_pandemisi_surecinde_turkiyede_covid19_asilamasi_ve_bagisiklama_hizmetlerinin_durumu.pdf adresinden ulaşılmıştır).
27. World Health Organization. *Immunization Agenda*, 2020. (13.09.2021 tarihinde <https://www.who.int/docs/default-source/immunization/strategy/ia2030/ia2030-document-en.pdf> adresinden ulaşılmıştır).
28. United Nations Children's Fund. *Climate change.* (14.09.2021 tarihinde <https://data.unicef.org/topic/climate-change/overview/> adresinden ulaşılmıştır).
29. Houtrow A, Harris D, Molinero A, et al. Children with disabilities in the United States and the COVID-19 pandemic. *Journal of Pediatric Rehabilitation Medicine: An Interdisciplinary Approach*, 2020;13(3):415-424. doi:10.3233/PRM-200769.
30. United Nations Children's Fund. *Child with disabilities and COVID-19.* (25.01.2022 tarihinde <https://data.unicef.org/topic/child-disability/covid-19/> adresinden ulaşılmıştır).
31. Aishworiya R, Qi-Kang Y. Including children with developmental disabilities in the Equation during this COVID-19 pandemic. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 2021;51:2155-2158. <https://doi.org/10.1007/s10803-020-04670-6>
32. Sutter EN, Francis LS, Francis SM, et al. Disrupted access to therapies and impact on well-being during the COVID-19 pandemic for children with motor impairment and their caregivers. *American Journal of Physical Medicine & Rehabilitation*, 2021;100(9):821-830. doi:10.1097/PHM.0000000000001818
33. Cacioppo M, Bouvier S, Bailly R, et al. Emerging health challenges for children with physical disabilities and their parents during the COVID-19 pandemic: The ECHO French survey. *Annals of Physical and Rehabilitation Medicine*, 2021;64(3):657-1877. doi: 10.1016/j.rehab.2020.08.001
34. Garcia JM, Lawrence S, Brazendale K, et al. Brief report: The impact of the COVID-19 pandemic on health behaviors in adolescents with Autism Spectrum Disorder. *Disability and Health Journal*, 2021;14(2):1-5. <https://doi.org/10.1016/j.dhjo.2020.1010211936-6574>
35. Jesus TS, Kamalakannan S, Bhattacharjya S, et al. People with disabilities and other forms of vulnerability to the COVID-19 pandemic: Study protocol for a scoping review and thematic analysis. *Archives of Rehabilitation Research and Clinical Translation*, 2020;2(4):1-9. doi: 10.1016/j.arrct.2020.100079
36. Balci A. COVID-19 Pandemi döneminde engelli çocuğu bulunan çalışan ebeveynlerin yaşadığı sorunlar, sosyal hizmet ve desteğin önemi. *Social Sciences Research Journal*, 2021;10(4):824-831.
37. Patrick SW, Henkhaus LE, Zickafoose JS, et al. Wellbeing of parents and children during the COVID-19 pandemic: A national survey. *Pediatrics*, 2020;146(4):1-8. doi: 10.1542/peds.2020-016824.
38. Menendez C, Gonzalez R, Donnay F, et al. Avoiding indirect effects of COVID-19 on maternal and child health. *The Lancet*, 2020;8(7):863-864. [https://doi.org/10.1016/S2214-109X\(20\)30239-4](https://doi.org/10.1016/S2214-109X(20)30239-4)
39. Newham JJ, Fallon V, Darwin Z. Challenges and opportunities for child health services in responses to the COVID-19 pandemic. *Journal of Reproductive and Infant Psychology*, 2021;39(2):111-113. doi:10.1080/02646838.2021.1890422
40. National Institute for Children's Health Quality. *Supporting children's health during and after the COVID-19 pandemic.* (26.01.2022 tarihinde <https://www.nichq.org/insight/supporting-childrens-health-during-covid-19-pandemic> adresinden ulaşılmıştır).